

Per Petterson: En suostu | Maailmankirjat

Yksinäisyyden haikeus

RIITTA VAISMAA

Tommy'n kasvatusisä ilmoittaa, ettei hän suostu kuolemaan. Kuolemasta ei kuitenkaan voi kieltäytyä. Sen sijaan Tommy ei suostu antamaan anteeksi väkivaltaiselle, perhettään laiminlyöneelle ja lopulta lapsensa hylänneelle biologiselle isälleen. Tämä päätös pitää, vaikka monet asiat muuttuvat. Aivan romaanin lopussa Tommy'n elämä on tosin suuressa muutoksessa. Kukapa tietää, mihin uusi rakkaus vielä miestä vie. Tätä Per Petterson tuskin lukijoilleen koskaan kertoo; sen verran viehtynyt kirjailija on salaisuuksiin.

Pettersonin uusin romaani *En suostu* alkaa syksystä 2006. Upouudella luksusmersulla ajava ja kalliisti pukeutunut Tommy tapaa yllättäen lapsuuden- ja nuoruudenystävänsä Jimin aamuöisellä sillalla, missä resuinen Jim on kalassa. Edellisestä kohtaamisesta on kulunut kolmisenkymmentä vuotta. Elämä on kuljettanut rikkiäisestä perheestä lähteneen Tommy'n vaurauteen, kun taas keskiluokkaisessa perheessä kasvaneella Jimillä on mennyt huommin.

Tommy ja Jim ovat syntyneet 1950- ja 1960-luvun taitteessa ja asuvat naapureina pikkupaikkakunnalla noin 60 kilometrin päässä Oslosta. Tommy'n äiti on jättänyt perheen, johon roskakuski-isän ja Tommy'n lisäksi kuuluu Tommya muutaman vuoden nuorempi Siri ja vielä nuoremmat kaksoset. Lapsista vain Tommy muistaa äidin. Isä ryyppää ja pahoinpitelee julmasti lapsiaan. Perheen arjesta huolehtiminen jää esikoiselle. Kun isäkin katoaa, viranomaiset puuttuvat perheen asioihin. Sisarukset erotetaan toisistaan, vaikka omasta mielestään tuolloin 13-vuotias Tommy voisi hyvin huolehtia koko joukosta. Jim elää hyvin uskovanaisen opettaja-äitinsä kanssa. Isästään hän ei tiedä mitään. Kaksi yksinäisistä ovat tiivis pari.

Romaanin kerronta ajoittuu 1960- ja 1970-luvuille sekä 2000-luvun alkuun. Romaani ei etene kronologisesti, vaan Petterson kuljettaa tarinaa ees taas eri ajoissa. Kertojia ja näkökulmia on monia. Välillä juonta kuljettaa kaikkitietävä kertoja, välillä taas kerronta etenee minä-muodossa, ja kertojina ovat Tommy'n ja Jimin lisäksi ajoittain myös mm. Siri ja keran jopa Tommy'n kadonnut äiti.

Petterson pitää rakenteen ihailtavasti kurissa. Hän nimeää luvut kulloisenkin päähenkilön mukaan, ja luvun otsikossa on aina myös vuosiluku, mistä lukija kiittää. Ainakaan ensimmäisellä lukukerralla ensimmäisen persoonan ja kertojan käytön vaihtelun perusteet eivät auenneet. Tämä ei lainkaan häirinnyt lukukokemusta. Vaikka Petterson käyttää paljon dialogia, koko kertomus on kuitenkin päähenkilöiden intensiivistä sisäistä puhetta, jonka Petterson toteuttaa psykologisesti erinomaisen oivaltavasti. Repliikit vaihtuvat sujuvasti ajatuksiksi, jotka täsmentävät dialogia ja päinvastoin. Äänen lausuttuja sanoja ei ole paljon, ihmisten välinen yhteys näyttäytyy karuna. Pettersonin kerronta on eleeöntä, niukkaakin.

Se on myös viehkon haikeaa ja viipyilevää. **Katriina Huttusen** suomennos välittää hienosti romaanin hengen.

Pettersonin henkilöihin liittyy paljon salaisuuksia. Jonkin aikaa tuntuu, että vastauksia ei saada juuri mihinkään. Petterson rakentaa kokonaisuutta kuin sipulia kuorien. Lopulta monien salaisuuksien verhoa edes raotetaan. Tätä romaanin rakenne tukee mainiosti.

Pettersonin aiemmissakin romaaneissa on ollut paljon yksinäisiä ja irrallisia, tavallaan omassakin elämässään ulkopuolisia. Muissakin romaaneissa lähdetään ja jätetään. Läheisiä suhteita ei synny, ja niiden, joiden mm. perheyhteyden kautta luulisi toisistaan välittävän, läheisyys on vaikeaa tai olematonta ja näyttäytyy ainakin pinnaltaan jopa tunteettomuutena. Raastavinta ovat hylätyt lapset. Tommy ja sisaret olivat tiivis kollektiivi, mutta lopulta Sirin ja Tommyn välillä kulkee silloin tällöin postikortteja ja niitäkin vain yhteen suuntaan. Kaksoset ovat alkuun kuin keitä tahansa naapurin lapsia, myöhemmin ei sitäkään. Nuori Tommy ihmettelee, kun joillakin lapsilla on kaksi vanhempaa, jotka vielä pysyvät yhdessä.

Onkin enemmän kuin todennäköistä, että Tommyn ja Jimin tiet erkanevat. Jim sairastuu lukion viimeisellä luokalla psyykkisesti ja on pitkään sairaalahoidossa. Alkuun Tommy käy katsomassa ystäväänsä sairaalassa mutta kokee olevansa epätoivottu vieras. Kahdeksantoistavuotiaan nuoren ei voi odottaa ymmärtävän, että toisen kahdeksantoistavuotiaan torjunta voi tosiasialla olla jotakin aivan muuta. Nuorukaisten viimeinen tapaaminen ennen 30 vuoden taukoa tapahtuu sairaalan edustan tupakkapaikalla. Eron lopullisuuteen on syyppää myös Jimin äiti, kun Jimin kotiuduttua sairaalasta äiti ja poika muuttavat kuin varkain paikkakunnalta: psyykinen sairastuminen aiheutti 1970-luvulla nykyistä enemmän häpeää. Koskettava ajankuva.

Epookki onkin romaanissa *En suostu* kiehtovasti kohdallaan ja tukee muuta kerrontaa. Ajan muutos rinnastuu henkilöiden kasvuun ja muutoksiin heidän elämässään. Ulkoisina ajan merkkeinä ovat mm. puhelimet, joita alussa koko kylällä oli vain yksi ja lopulta tietenkin jokaisessa taskussa, sekä autot. Työtkin muuttuvat. Tommy aloittaa työelämänsä kasvatuisänsä sahall, jonka hän sittemmin perii. Sahan myytyään hän ”tienaa tolkkottomasti” siirtelemällä näkymätöntä rahaa tietokoneen ruudulla paikasta toiseen. Aikaan ja sen muutoksiin liittyy myös ripaus nostalgiaa, mikä ei olekaan ihme, sillä Pettersonin päähenkilöt ovat kaikissa suomennetuissa romaaneissa kirjailijan kanssa samaa sukupolvea.

Per Petterson (s. 1952) debytoi kirjailijana 35-vuotiaana. Hän on kirjoittanut esseekokoelman ja seitsemän romaania, joista kolme on suomennettu. Ennen romaania *En suostu* ovat suomeksi ilmestyneet *Hevosvargaat* (2009) ja *Kirottu ajan katoava virta* (2011). Jälkimmäinen sai Pohjoismaiden neuvoston kirjallisuuspalkinnon sekä Prage-palkinnon, Norjan Finlannin. Petterson on saanut lukuisia kansainvälisiä palkintoja, ja Prage-palkinto on myönnetty myös suomentamattomalle romaanille *I Kjølvannet* (2000).

Per Petterson: *En suostu (Jeg nekter)*. Suom. Katriina Huttunen. Otava 2014. 243 s.